

ПІДПРИЄМНИЦТВО

УДК 330.837:[657:334.723]

МАЗАРАКІ Анатолій, д. е. н., професор, ректор КНТЕУ

ФОМІНА Олена, к. е. н., доцент, докторант КНТЕУ

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Досліджено тенденції розвитку управлінського обліку на основі теоретико-методологічного інструментарію інституційної економічної теорії, що дозволило визначити наявні проблеми та напрямки їх вирішення. Із використанням інституційного підходу розглянуто сутність, роль і місце управлінського обліку в управлінні підприємством, закономірності його розвитку, форми прояву.

Ключові слова: інституційний підхід, інституційне середовище, управлінський облік, транзакційні витрати.

Мазараки А., Фомина Е. Институционализация управленческого учета. Исследованы тенденции развития управленческого учета на основе теоретико-методологического инструментария институциональной экономической теории, что позволило определить существующие проблемы и пути их решения. С использованием институционального подхода рассмотрены сущность, роль и место управленческого учета в управлении предприятием, закономерности его развития, формы проявления.

Ключевые слова: институциональный подход, институциональная среда, управленческий учет, транзакционные затраты.

Постановка проблеми. Дієвою системою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень для зростання ефективності управління підприємством торгівлі, його економічної результативності є управлінський облік (УО). Під цим звичним терміном розуміють особливу систему внутрішньокорпоративного управління витратами і оборотними коштами з метою оптимізації використання капіталу, зростання рентабельності, поліпшення фінансових і нефінансових показників підприємства, отримання лідируючих позицій на ринку. Проте така система може бути ефективною за умови, що вона враховує сучасні тенденції у менеджменті та економіці країни в цілому. Саме тому актуальними постають питання прийняття нової інституційної реальності та її впливу на розвиток УО.

Рушійною силою удосконалення облікової науки є розвиток економічної теорії, суміжних наук, якими обґрунтовані сучасні методи досліджень соціально-економічних об'єктів, формування нових суспільних вимог до інформаційних ресурсів, взаємопроникнення культур і традицій, наукова, економічна і суспільна інтеграція [1, с. 57]. Розширення сфери досліджень управлінського обліку досягається через отримання нових знань, у тому числі про сутність, роль і місце УО в управлінні підприємством, закономірності його розвитку, форми прояву тощо, що безпосередньо залежить від обраної концепції пізнання. Вагомим є вплив на сучасну теорію і практику УО інноваційних економічних теорій, зокрема, інституційної теорії.

Застосування інституційного підходу у розвитку управлінського обліку обґрунтовано тим, що, *по-перше*, економічна теорія є методологічною основою обліку, тому будь-які її зміни апіорі впливають на його теорію; *по-друге*, практика обліку знаходиться безпосередньо у сфері розвитку економіки, надаючи необхідну інформацію про економічні об'єкти різного роду інституціям і користувачам.

Це розширює можливості традиційного підходу до дослідження УО, що є необхідним в умовах нової інституційної реальності та обумовлює актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з цього питання свідчить, що інституційний підхід у дослідженні економічних явищ та процесів, зокрема обліку, досить поширений сьогодні в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких, як: О. Канцуров [1], Т. Бочуля, В. Янчев [2], Є. Воронова [3], П. Гайдуцький, В. Жук [4], С. Легенчук [5], Г. Кірейцев [6], І. Садовська [7], Т. Сльозко [8], Л. Чайковська [9], Е. Гейер [10], Р. Метьюз [11].

Інституційна теорія обліку, за твердженням Л. Чайковської, може стати відправним пунктом подальших наукових досліджень у сфері бухгалтерського обліку (БО) [9, с.19]. Її перевагою є здатність ввести стандартний БО до більш складного соціально-культурного контексту і проаналізувати глибинні, змістовні механізми його розвитку на перспективу. Тобто інституційна теорія є не суто бухгалтерською, а засобом або інструментом, що дозволяє досягти певних цілей шляхом розробки інституційних моделей розвитку бухгалтерського обліку [5, с. 317].

У підтримку зазначеного, Т. Бочуля та В. Янчев вважають, що окремо від інституційного контексту подальший розвиток облікової системи втрачає своє значення, оскільки соціокультурні норми сприяють інтернаціоналізації БО, позитивно впливаючи на функціонування і розвиток національної економіки [2, с. 15].

На думку І. Садовської [7], у соціально-інституційному сприйнятті предмет науки про управлінський облік повинен забезпечити й оцінку впливу інституційного середовища на вибір підходів та облікових процедур.

Значна кількість публікацій у сфері інституційної теорії свідчить про те, що це питання досить широко досліджується в Україні. Проте до останнього часу методологічний інструментарій інституціоналізму в теорії УО комплексно не застосовувався.

Метою дослідження є вивчення тенденцій розвитку управлінського обліку та вироблення теоретико-методологічних основ дослідження його інституційної сутності.

Матеріали та методи. У процесі дослідження УО як соціально-економічного об'єкта використано інституційний підхід та такі наукові методи: індукції та дедукції, аналізу та синтезу – для відображення сутності УО; графічного зображення даних – для формування схем і рисунків інституційних складових функціонування УО; асоціацій і аналогій – для визначення закономірностей розвитку УО; емпіричного дослідження – для вивчення впливу особливостей діяльності підприємств торгівлі на склад трансакційних витрат.

Результати дослідження. Інституційний підхід – це сукупність методологічних принципів, оснований на включенні в аналіз інститутів, а також економічних і неекономічних (соціальних, культурних, історичних та ін.) чинників. Такий підхід дозволяє отримати додаткові знання про управлінський облік, які нерідко виявляються настільки інноваційними, що це дає змогу сприймати інституційний підхід як альтернативний погляд на УО. При цьому за мету не ставиться аналіз самих інституційних теорій, підтвердження чи спростування їх основних положень. Інституційні теорії розглядаються як керівний принцип дослідницького процесу, тобто як точка зору дослідження управлінського обліку.

Інституційний підхід до пізнання бухгалтерського обліку передбачає охоплення науковими дослідженнями відносин, що складаються між особами, які беруть участь у процесі формування економічної інформації, регулювання їх поведінки, інтересів різних груп, які впливають на формування методології БО, механізм зміни регулюючих норм, виявлення закономірностей залежності якості економічної інформації від моделі регулювання діяльності у сфері БО та інших питань, які виходять за межі традиційного предмета і методу бухгалтерського обліку [1, с. 58].

Згідно з методологією інституційного підходу управлінський облік виходить за межі спеціалізації, фокусується на окремих елементах системи УО і являє собою інституційний, економічний, соціальний, культурний і політичний феномен. Включення положень інституційних теорій у середовище управлінського обліку забезпечує певний ракурс розгляду проблем, надаючи можливість досліджувати його на різних рівнях аналізу: загальноекономічному, міжфірмовому і внутрішньофірмовому. Крім того, облікова система, що реалізується через такі форми, як формалізовані (законодавчі та нормативні акти) і неформалізовані

(звички, традиції, процедури, які відображають загальну згоду, домовленість, що склалася у суспільстві) схеми взаємодії, здатна змінюватися відповідно до змін запитів різного роду інституцій та окремих користувачів інформації, постійно модифікуватися та поновлюватися (рис. 1). Таким чином, відбувається формування, закріплення й удосконалення інституційних форм у системі УО [7].

Рис. 1. Інституційні складові функціонування управлінського обліку
(розроблено авторами)

Інститут управлінського обліку, що ґрунтується на принципах позитивістської філософії пізнання, спрямований на формування інформації для ефективного менеджменту. Специфікою інституту УО є застосування неформальних правил гри, які на практиці виконуються беззаперечно, на відміну від формалізованих стандартних правил, за яких бухгалтери стикаються з проблемами при виборі варіантів відображення господарських фактів у фінансовій звітності на користь зацікавлених користувачів. Це пояснюється тим, що неформальні правила ведення управлінського обліку створюються тими, хто безпосередньо пов'язаний з процесами управління. Невиконання або неякісне виконання встановлених правил призводить до прийняття хибних рішень, що, у свою чергу, стає причиною від'ємної результативності, яка впливає на платоспроможність, і може призвести до фінансової кризи, банкрутства. Неформальний інститут УО передбачає врахування ментальності, традицій, галузевої приналежності, освіти, наявності неформальних правил і обмежень, впливу інших інституцій.

Таким чином, *інституційне середовище (ІС) управлінського обліку* виявляється у сукупності суспільних, матеріальних і духовних умов, в яких він здійснюється. ІС включає: геополітичну, політико-правову, культурну, науково-технічну, демографічну, соціально-економічну, географічну та інші складові, що впливають на функціонування і розвиток управлінського обліку. Разом з тим, інституційне середовище – це також прояв певних форм організації відносин суб'єктів господарювання в ході здійснення підприємницької діяльності, формальні і неформальні межі поведінки учасників економічних процесів, цілі та інтереси користувачів облікової інформації.

Зазначене дозволяє виділити два напрямки дослідження розвитку управлінського обліку в інституційному контексті: *по-перше*, професіоналізація управлінського обліку і визначення його інституційного статусу та меж; *по-друге*, наявність особливостей систем формування управлінського обліку в сучасних умовах господарської діяльності вітчизняних підприємств.

Інституціоналізація управлінського обліку реалізується через форми його організації (рис. 2).

Рис. 2. Організаційна складова інституціоналізації управлінського обліку (розроблено авторами)

Вирішуючи завдання побудови "найбільш ефективного" управлінського обліку, що забезпечує користувачів достовірною, корисною та своєчасною інформацією, підприємство розробляє власні правила та принципи обліку. Сукупність таких правил окреслюється обліковою політикою підприємства.

Взаємозв'язок між УО та обліковою політикою можна представити за такою схемою: оскільки облікова політика створює для управлінського обліку організаційні передумови (забезпечення), то це означає, що вона є об'єктом організації УО; з іншого боку, варіантність (альтернативність) організації УО робить можливим його включення до об'єктів облікової політики. Таке співвідношення пояснюється економічною природою поняття "облікова політика", яке одночасно містить обліковий та управлінський аспекти (рис. 3).

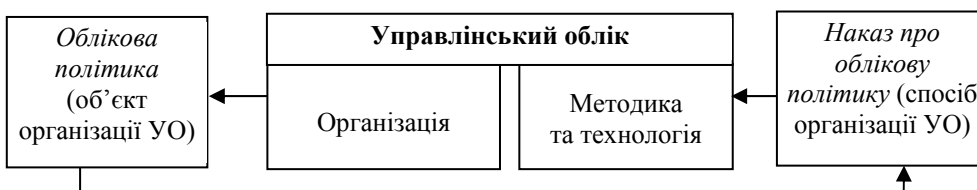

Рис. 3. Взаємозв'язок між управлінським обліком та обліковою політикою (розроблено автором)

Наразі існує декілька варіантів оформлення облікової політики:

- об'єднана облікова політика (для цілей фінансового та управлінського обліку) в контексті викладення деяких елементів УО в окремих розділах наказу про облікову політику;

- окрема облікова політика для УО зі складанням наказу про облікову політику для цілей управлінського обліку;
- виділення особливостей ведення УО в окремий розділ наказу (положення).

Вибір кожного із зазначених варіантів залежить від особливостей діяльності підприємства, його організаційної структури, форми взаємодії управлінського обліку з фінансовим, організаційної та структурної архітектури самого УО.

Дослідження тенденцій розвитку управлінського обліку на основі використання теоретико-методологічного інструментарію інституційної економічної теорії дозволило виділити такі групи проблем, пов'язаних з дослідженням:

- роль трансакційних витрат у розвитку управлінського обліку (у зв'язку з необхідністю обґрунтування істотного розширення меж УО);
- еволюція методів оцінки діяльності підприємств для обґрунтування того, що їх розвиток відбувається в напрямку включення соціального аспекту, а також дедалі більшого застосування нефінансових показників;
- роль УО у вирішенні проблеми агентських взаємовідносин корпоративного управління у зв'язку з обґрунтуванням того, що інститути управлінського обліку обмежують опортуністичні дії агентів і сприяють зниженню агентських витрат [3].

Важливими елементами механізму управління витратами торговельного підприємства, як і будь-якого іншого, є накопичення інформації, упевненість у її достовірності, наявність аналітичного забезпечення роботи з цією інформацією для формування управлінських рішень. Це потребує вмінь і навичок спеціалістів щодо візуалізації господарських процесів і взаємодії між підприємствами, яка найбільш релевантно пояснюється через інституційну економічну теорію [13].

Власне ставлення до сутності *трансакційних витрат* (ТВ) Р. Метьюз розкриває через характеристику їх типології, зазначаючи, що вони складаються з витрат на складання і укладення контракту, а також витрат нагляду за дотриманням контракту та його виконанням, на противагу трансформаційним витратам, які є витратами власне виконання контракту [11, с. 906].

Базуючись на визначеннях інших вчених, Т. Еггертссон розглядає ТВ як затрати, що виникають, коли індивіди здійснюють обмін правами власності на економічні активи та забезпечують свої виключні права. Вчений стверджує, що в інституційній теорії чіткої дефініції трансакційних витрат не існує, виправдовуючи це тим, що і у неокласичній моделі також немає коректного визначення витрат виробництва [12, с. 29].

Доцільно підтримати П. Гайдуцького та В. Жука, які визначили дефініцію "трансакційні витрати" як витрати на супровід бізнес-діяль-

ності, що значною мірою залежать від інституційного середовища [4]. Підкреслюючи тісний зв'язок трансакційних витрат з необхідністю забезпечення життєздатності фірми в інституційному середовищі та об'єктивність існування інститутів, з якими вони пов'язані, вчені пропонують класифікувати їх за спрямуванням на:

- функціонування бізнесу (не виробниче, а більше організаційно-правове забезпечення);
- пошук і збір інформації для ведення бізнесу (а не лише для укладання та реалізації контрактів);
- укладення угод і контроль за виконанням їх умов (у тому числі витрати на попередження опортуністичної поведінки контрагентів і конкурентів та втрат від негативного впливу такої поведінки);
- лобіювання власних інтересів через професійні об'єднання та організації;
- "кадрову відповідність" (пошук, навчання і перенавчання персоналу);
- встановлення та підтримку контактів (з особами, які мають потенційні чи реальні інституційні інтереси в бізнесі);
- ті, що обумовлені інститутами довіри громадськості (витрати на незалежну оцінку бізнесу, обов'язковий аудит тощо);
- соціально-екологічні вимоги.

Запропонована П. Гайдуцьким та В. Жуком класифікація для обліку ТВ є більш деталізованою і звуженою за сферою дії трансакцій порівняно з класифікаціями інших вчених.

Трансакційні витрати в торгівлі зумовлені пошуком партнерів та інформації щодо властивостей відповідних товарів, оформлення та оплати контракту в процесі реалізації товару, процедури торгу тощо. При цьому ТВ можуть бути як змінними, так і постійними відносно кількості трансакцій; прямими та непрямими – залежно від способу віднесення на конкретну угоду; зовнішніми (затрати на переговори) та внутрішніми (агентські затрати) – відносно місця виникнення; такими, що передують угоді (наприклад, затрати на пошук інформації) та тими, що виникають у процесі виконання угоди (наприклад, на контроль післяпродажного обслуговування). Специфічні особливості діяльності підприємств торгівлі обумовлюють потребу в удосконаленні класифікації трансакційних затрат для відображення їх в управлінському обліку з метою покращання інформаційного забезпечення управління підприємством.

Необхідно також доповнити існуючі дослідження в цьому напрямку і поставити завдання моделювання, що дозволить знайти точку рівноваги між прибутком і трансакційними витратами підприємства торгівлі. На думку Е. Кудінова, для накопичення інформації необхідно вести трансакційний облік (облік ТВ). Крім того, пропонується сформувати контрольно-аналітичний блок, який забезпечує менеджерів, з

одного боку, достовірною інформацією, а з іншого – інструментами (традиційними й інноваційними) і знаннями щодо інституційних засад сучасної економіки і розвитку та функціонування підприємств [13, с. 109].

Вченим також сформовано загальний механізм моделювання управління витратами торговельного підприємства, який враховує вектор забезпечення прибутку підприємства, тобто його взаємозв'язок з товарооборотом, загальною сумою ТВ, валовим доходом і вартістю закупки товарів. Таким чином, з позиції інституційної теорії, завдання максимізації функції прибутку супроводжуватиметься максимізацією функції трансакційних витрат. Проте збільшення ТВ не повинно призводити до падіння валового доходу. На думку вченого, це є основною умовою оптимальності витрат на трансакційні потреби.

Оцінка діяльності вітчизняних підприємств, що змушені вести свою діяльність у жорстких конкурентних умовах, не може здійснюватися тільки на основі фінансових показників. Розвиток методів оцінки діяльності підприємств відбувається в напрямку використання нефінансових показників. Найбільш відомим з таких методів є збалансована система показників (*BSC*), яка дозволяє враховувати інтереси таких зацікавлених осіб, як клієнти і персонал. Також *BSC* відображає соціальний аспект підприємства порівняно, наприклад, з показником *EVA* (*Economic Value Added* – економічна додана вартість).

Роль управлінського обліку у вирішенні проблеми агентських взаємовідносин у корпоративному управлінні полягає у реалізації інформаційної, комунікаційної, контрольної, аналітичної функцій як у зовнішніх агентських відносинах (відносини акціонерів і менеджерів), так і у внутрішніх (між менеджерами різного рівня управління).

Проблема *агентських взаємовідносин* пов'язана з агентськими витратами, які є частиною ТВ і включають витрати на моніторинг з боку принципала (система бюджетування, аналіз відхилень, облік за центрами відповідальності та інші прямі витрати, які відносяться до моніторингу поведінки агента), витрати самообмеження з боку агента (стимулюючі виплати, які агент отримує від принципала) і витрати втрачених можливостей.

Прагнення до мінімізації агентських витрат самообмеження і витрат моніторингу покладено в основу двох стратегій фірми: тієї, що базується на стимулюванні, і стратегії, яка ґрунтується на моніторингу. Управлінський облік є інституційним інструментом обох стратегій.

Стратегія, що ґрунтується на стимулюванні, має на меті вирішення проблеми агентських взаємовідносин через підписання контрактів, які повинні мотивувати агентів до досягнення цілей фірми. Однак винагорода, що виплачується менеджерам, може розглядатися як частина самої агентської проблеми. Система УО покликана контролювати ефект від впливу заохочувальних виплат на достовірність даних, які надаються менеджерами, і здійснюваний ними вибір при формуванні облікової політики для цілей управління.

Висновки. За результатами аналізу тенденцій розвитку управлінського обліку на основі використання теоретико-методологічного інструментарію інституційної економічної теорії виділено наявні проблеми, які потребують вирішення: ті, що пов'язані з дослідженням ролі трансакційних витрат у розвитку управлінського обліку; дослідження еволюції методів оцінки діяльності підприємств; з'ясування ролі управлінського обліку у вирішенні проблеми агентських взаємовідносин корпоративного управління.

Діяльність вітчизняних підприємств у динамічних ринкових умовах є не просто процесом, що зводиться до поліпшення вже існуючих способів виконання завдань за допомогою введення додаткових сучасних методів управлінського обліку, а також переосмислення самих завдань і поставлених цілей. Встановлено, що інституціоналізації управлінського обліку сприяють такі важливі його характеристики, як здатність акумулювати інформацію із внутрішнього середовища фірми та зовнішнього інституційного середовища, накопичувати її, переробляти та надавати зацікавленим користувачам (інституціям) відповідно до їх запитів.

Вплив інституційних змін на діяльність підприємства потребує пошуку нових підходів до формування інформаційного забезпечення та удосконалення методології управлінського обліку як важливої частини інформаційної системи управління підприємством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Канцуров О. О.* Удосконалення методології досліджень бухгалтерського обліку / О. О. Канцуров // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці : зб. тез та доп. І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (21 лют. 2013 р., м. Київ) / Відп. за вип. Б. В. Мельничук. — К. : Всеукр. ін-т права і оцінки, 2013. — 534 с.
2. *Бочуля Т. В.* Інформаційна система бухгалтерського обліку в Україні: вихід за межі традиційного / Т. В. Бочуля, В. В. Янчев // Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю : матеріали І Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., (28 листоп. 2013 р., м. Мукачеве). — 246 с.
3. *Воронова Е. Ю.* Формы и способы институционализации управленческого учета в России / Е. Ю. Воронова // Вестник МГИМО. — 2012. — № 3. — Режим доступу : <http://cyberleninka.ru/article/n/formy-i-sposoby-institutsionalizatsii-upravlencheskogo-ucheta-v-rossii> (дата обращения: 12.10.2015).
4. *Гайдуцький П. І.* Облік трансакційних витрат — вагомий фактор конкурентоспроможності в сучасній економіці / П. І. Гайдуцький, В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. — 2012. — № 3. — С. 9–19.
5. *Легенчук С. Ф.* Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії : монографія / С. Ф. Легенчук. — Житомир : ЖДТУ, 2012. — 336 с.

6. Кирейцев Г. Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета / Г. Г. Кирейцев. — Житомир : ЖГТУ, 2007. — 68 с.
7. Садовська І. Б. Реформування управлінського обліку: інституційний підхід [Електронний ресурс] / І. Б. Садовська. — Режим доступу : <http://eztuir.ztu.edu.ua/5539/1/214.pdf>.
8. Сльозко Т. М. Розвиток бухгалтерського обліку в інституційному середовищі / Т. М. Сльозко // Вісник Київ. нац. торг.-екон. ун-ту. — 2012. — № 3. — С. 84–93.
9. Чайковская Л. А. Современные концепции бухгалтерского учета (теория и методология) : автореф. дис. на соискание учен. степени д-ра экон. наук : спец. 08.00.12 "Бухгалтерский учет, статистика" / Л. А. Чайковская. — М., 2007. — 57 с.
10. Гейер Е. С. Інституціональний підхід до проблеми взаємодії бухгалтерського обліку й оподаткування / Е. С. Гейер // Вісник ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського. — 2012. — № 3 (55). — С. 322–330.
11. Matthews R.C.O. The Economics of institutions and the Sources of growth / R.C.O. Matthews // Economic Journal. — 1996. — (December). — P. 903–910.
12. Эггертссон Т. Экономическое поведение и институты / Трауинн Эггертссон ; пер. с англ. — М. : Дело, 2001. — 408 с.
13. Кудінов Е. О. Механізм моделювання управління витратами торговельного підприємства / Е. О. Кудінов // Науковий вісник Полтав. ун-ту економіки і торгівлі. — 2013. — № 5 (61). — С. 108–112.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2015.

Mazaraki A., Fomina E. Institutionalization of management accounting.

Background. *The driving force behind the improvement of accounting science is the development of economic theory and related sciences, which prove new research methods of socio-economic facilities. Expansion of management accounting research is achieved through new knowledge, including the nature, role and place of management accounting in enterprise management, patterns of development, manifestations forms and more. Innovative economic theories, particularly the institutional theory have significant impact on contemporary theory and practice of management accounting.*

Analysis of recent research and publications. *A fair number of publications in the field of institutional theory suggests significant interest in this issue in Ukraine. However, the methodological tools of institutionalism in the theory of management accounting have not been applied comprehensively to this day.*

The aim is to study the trends of management accounting and the development of theoretical and methodological research foundations of institutional nature of management accounting.

Materials and methods. *The study uses an institutional approach and applied methods of induction, deduction, analysis, synthesis; graphic data; associations and analogies; empirical research.*

Results. *Institutional approach enables to obtain additional knowledge of management accounting, which is often so innovative that it can be perceived as an alternative view of management accounting. Institutional theory is considered as guiding principle of research process, that is, as a point of view of management accounting research.*

Two areas of management accounting research in the institutional context have been identified: professionalization of management accounting and determination of its institutional status and boundaries; availability of features of management accounting formation in the current economic conditions of domestic enterprises.

Conclusion. *Research of management accounting trends on the basis of theoretical and methodological tools of institutional economics allowed to identify existing problems to be addressed: those associated with the study of the role of transaction costs in the development of management accounting; the need to study the evolution of methods of evaluation of enterprises; clarify the role of management accounting in solving the problem of agent relations of corporate governance.*

It has been established that some particular important characteristics of management accounting (such as the ability to cumulate information from the internal environment of the company and external institutional environment, accumulate it, process and transfer to interested users (institutions) in accordance with their requests) promote its institutionalization.

Keywords: institutional approach, institutional environment, management accounting, transaction costs.

REFERENCES

1. *Kancurov O. O.* Udoshkonalennja metodologii' doslidzen' buhgalters'kogo obliku / O. O. Kancurov // Zrostannja roli buhgalters'kogo obliku v suchasnij ekonomici : zb. tez ta dop. I Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf., (21 ljut. 2013 r., m. Kyi'v) / Vidp. za vyp. B. V. Mel'nychuk. — K. : Vseukr. in-t prava i ocinky, 2013. — 534 s.
2. *Bochulja T. V.* Informacijna systema buhgalters'kogo obliku v Ukraini: vyhid za mezhi tradycijnogo / T. V. Bochulja, V. V. Janchev // Aktual'ni problemy oblikovo-analitychnogo procesu v upravlinni pidpryjemny'koju dijal'nistju : materialy I Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf., (28 lystop. 2013 r., m. Mukachevo). — 246 s.
3. *Voronova E. Ju.* Formy i sposoby institucionalizacii upravlencheskogo ucheta v Rossii / E. Ju. Voronova // Vestnik MGIMO. — 2012. — № 3. — Rezhym dostupu : <http://cyberleninka.ru/article/n/formy-i-sposoby-institucionalizatsii-upravlencheskogo-ucheta-v-rossii> (data obrashhenija: 12.10.2015).
4. *Gajduc'kyj P. I.* Oblik transakcijnyh vytrat — vagomyj faktor konkurentospromozhnosti v suchasnij ekonomici / P. I. Gajduc'kyj, V. M. Zhuk // Oblik i finansy APK. — 2012. — № 3. — S. 9–19.
5. *Legenchuk S. F.* Buhgalters'ke teoretychne znannja: vid teorii' do metateorii' : monografija / S. F. Legenchuk. — Zhytomyr : ZhDTU, 2012. — 336 s.
6. *Kirejcev G. G.* Globalizacija jekonomiki i unifikacija metodologii' buhgalterskogo ucheta / G. G. Kirejcev. — Zhitomir : ZhGTU, 2007. — 68 s.
7. *Sadovs'ka I. B.* Reformuvannja upravlins'kogo obliku: instyucijnyj pidhid [Elektronnyj resurs] / I. B. Sadovs'ka. — Rezhym dostupu : <http://eztuir.ztu.edu.ua/5539/1/214.pdf>.
8. *Sl'ozko T. M.* Rozvytok buhgalters'kogo obliku v instyucijnomu seredovyshhi / T. M. Sl'ozko // Visnyk Kyi'v. nac. torg.-ekon. un-tu. — 2012. — № 3. — S. 84–93.
9. *Chajkovskaja L. A.* Sovremennye koncepcii buhgalterskogo ucheta (teorija i metodologija) : avtoref. dis. na soiskanie uchen. stepeni d-ra jekon. nauk : spec. 08.00.12 "Buhgalterskij uchet, statistika" / L. A. Chajkovskaja. — M., 2007. — 57 s.
10. *Gejjer E. S.* Instyucional'nyj pidhid do problemy vzajemodii' buhgalters'kogo obliku j opodatkovannja / E. S. Gejjer // Visnyk DonNUET im. M. Tugan-Baranovs'kogo. — 2012. — № 3 (55). — S. 322–330.
11. *Matthews R.C.O.* The Economics of institutions and the Sources of growth / R.C.O. Matthews // Economic Journal. — 1996. — (December). — P. 903–910.
12. *Jeggertsson T.* Jekonomicheskoe povedenie i instituty / Trauinn Jeggertsson ; per. s angl. — M. : Delo, 2001. — 408 s.
13. *Kudinov E.O.* Mehanizm modeljuvannja upravlinnja vytratamy torgovel'nogo pidpryjemstva / E. O. Kudinov // Naukovyj visnyk Poltav. un-tu ekonomiky i torgivli. — 2013. — № 5 (61). — S. 108–112.